

Förintelsens banalisering

I dag minns vi förintelsens offer. Även om detta vidriga brott mot mänskligheten skedde redan för närmare 70 år sedan har minnesdagen haft internationell status endast i sex år. Det har inte varit en lätt sak för européerna att hantera detta mörka kapitel i sitt förflutna. Fram till 1960-talet valde man den lättaste vägen och skyllde alltsammans på nazisterna och tyskarna.

Men ju mer de överlevande vågade och ville minnas, ju mer historikerna utforskade saken, desto tydligare blev en sak. De flesta européer påverkades på något sätt av rashetsen mot judar, romer och andra utsatta etniska grupper på vår kontinent. Endast en liten grupp deltog aktivt i folkmordet, men en massa människor undvek att ingripa eller protestera trots att de såg, visste eller åtminstone anade vad som pågick.

Denna insikt har haft en starkt besinnande effekt på det europeiska kulturarvet. Samtidigt har den lockat marknadsinriktade minnesproducenter att göra en lång historia kort genom att dra likhetstecken mellan andra världskriget och förintelsen. Att förstärka ett minne medför lätt att man förtränger ett annat. Och i denna ständiga ommöblering av det förflutna har historikerna det allt svårare att få sin röst hörd och påminna allmänheten om historiens komplexitet.

En som trots allt förmådde höja rösten var den nyligen avlidne brittiske historikern Tony Judt (1948–2010), som under sina sista femton levnadsår ledde det prestigefyllda Remarque-institutet i New York. Institutets syfte är att stimulera analytiska diskussioner om Europa och dess grannar samt öka förståelsen mellan amerikaner och européer. I detta lyckades Judt över förväntan eftersom han tog upp till behandling många av de utmaningar som är förknippade med den förenklade beskrivningen av förintelsen.

En av hans teser var att minnet av förintelsen till den grad har banaliserats att det allt mindre handlar om en tålmodig diskussion om det förflutna. Nöjesindustrins frossande i diverse bestialiteter och det ofta så opportunistiska moraliserandet kring skuldfrågan har utmynnat i att minnet över förintelsen regelbundet utnyttjas i politiskt syfte. Ur historien plockar man friskt sådant som passar överens med ens egna åskådningar och betecknar sina motståndare som samtida nazister eller självaste Hitler.

Ett exempel på detta tendensiösa historiebruk återfinns i Judts storverk *Postwar: A History of Europe* (2005). Forskaren beskriver här hur västtyska studentradikaler på sextiotalet jämförde den västerländska imperialismen med nazisterna koncentrationsläger och utan att blinka betecknade sig själv som dess martyrer, som det nya kapitalistiska samhällets judar.

Vad kan historikerna göra för att förhindra dylika groteska förvrängningar av minnet över förintelsen? Det frågtes blott, det gavs ej svar. Exemplet makt räcker inte långt i detta sammanhang. Missbruk av historisk kunskap har alltid funnits. Och dessvärre torde så vara fallet även framöver.

Henrik Meinander, HBL 27.1.2011